

Gesprekken

Wat is gespreksvaardigheid?

Het subdomein gesprekken heeft betrekking op alle mondelinge taalactiviteit waarbij sprake is van interactie (van informele gesprekjes en kringgesprekken tot overleg, discussie, debat) en dat dus in feite een combinatie is van spreken en luisteren. Het gaat zowel om de interactie tussen leerkracht en leerling(en) als om die tussen leerlingen onderling.

Bij gesprekken is het zaak in de gaten te houden hoe groot het werkelijke aandeel van de leerlingen is. Leerlingen luisteren vaak meer dan dat ze spreken. Spreekvaardigheid is echter een belangrijk element van de taalontwikkeling. Het is goed om het gebruik van mondelinge taal eens kritisch onder de loep te nemen: hebben leerlingen tijdens de lessen voldoende gelegenheid om zelf aan het woord te zijn? Zijn dit ook wezenlijke bijdragen, waarin de leerlingen hun eigen gedachten kunnen verwoorden en daarmee hun taalproductie op een hoger niveau kunnen tillen? Optimale taalverwerving ontstaat als u een goede balans kunt scheppen tussen taalaanbod en feedback aan de ene kant, en taalproductie door de leerlingen aan de andere kant. In gesprekken met leerlingen kunt u interactievaardigheden inzetten waardoor leerlingen uitgedaagd worden meer en meer complexe taal te gaan gebruiken. Bovendien zorgt u voor goed taalaanbod en goede feedback. Op die manier stimuleert u het *taalleermechanisme* (Damhuis & Litjens, 2003). Dit is een strategie die een kind min of meer onbewust toepast.

Taalleermechanisme

het kind praat uitgebreid en op eigen initiatief:
hij gebruikt zo creatief en actief mogelijk zijn kennis van de taal

hij merkt dat hij iets nog niet precies weet

hij gaat op de taalelementen letten
in de taal die hij om zich heen hoort

hij ontdekt wat hij nog niet wist
en doet zo nieuwe taalkennis op

Wanneer een kind zelf wil praten, moet het bedenken hoe het zich kan uitdrukken. Het bedenkt zelf de zinnen. Het resultaat, de manier waarop een kind zegt wat het wil zeggen, zal niet altijd kloppen en soms 'fouten' bevatten. Die fouten zijn normaal in het taalverwervingsproces en noodzakelijk om verder te komen. Pas als het kind merkt dat het de goede vorm of het goede woord niet weet, zal het onbewust gaan letten op wat er tegen hem gezegd wordt. Als het dat taalelement hoort, kan het kind dat aan zijn eigen kennis van de taal toevoegen. Het taalleermechanisme is zowel van toepassing op eerste- als op tweedetaalleerders.

De lijn in vogelvlucht

Onderbouw

In de onderbouw nemen kinderen actief deel aan gesprekken in de kring. Ze kunnen hun gedachten en vragen verwoorden en vervullen de rol van zowel de luisteraar als de spreker. Aan het eind van de onderbouw zijn kinderen in staat om elkaars ideeën te waarderen en elkaar niet in de rede te vallen.

Middenbouw

In de middenbouw nemen kinderen het initiatief tot gesprekken in kleine en grote groepen. Ze kunnen een gesprekslijn vasthouden. Ze stimuleren elkaar tot interactie en onderhandelen over betekenissen. Ze houden ook rekening met wat hun gesprekspartners al weten. Kinderen beginnen een idee te krijgen dat het niet altijd aan de luisteraar ligt als een gesprek stopt.

Bovenbouw

In de bovenbouw kunnen kinderen een gesprek leiden en grijpen op een correcte manier in als een gesprek vastloopt. Ze zorgen voor een goede wisseling van beurten. Het voeren van gesprekken met onbekenden behoort ook tot hun repertoire. Ze respecteren de inbreng van anderen ongeacht hun status.

De eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs

In de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs oefenen de leerlingen regelmatig het voeren van gesprekken, waarbij voor vmbo meer alledaagse gespreksonderwerpen worden gekozen, terwijl dit principe voor havo/vwo-leerlingen wordt losgelaten. De leerlingen kunnen uiting geven aan hun persoonlijke meningen, kunnen informatie uitwisselen naar aanleiding van het gespreksonderwerp en kunnen hun gevoelens onder woorden brengen.

Qua gesprekstechniek weten leerlingen dat ze de gesprekslijn moeten vasthouden; op havo/vwo-niveau slagen de leerlingen daar overwegend goed in; in de lagere regionen van het vmbo is dat vaak nog problematisch, maar zijn leerlingen zich er wel van bewust. De leerlingen houden rekening met wat hun gesprekspartners al weten, zorgen voor een goede wisseling van beurten, stimuleren elkaar tot interactie en kunnen een gesprek op gang houden.

Doelen

Overgangsmoment in UTC	Doelen voor gespreksvaardigheid
Groep 4	De leerling kan zijn gedachten verwoorden en de rol van zowel de luisteraar als de spreker vervullen. De leerling is in staat om in een gesprek ideeën van anderen te waarderen.
Groep 5-6	De leerling neemt steeds meer initiatief tot een gesprek en is beter in staat een bepaalde lijn vast te houden.
Groep 7-8	De leerling kan eenvoudige gesprekken voeren over vertrouwde onderwerpen in het dagelijks leven op en buiten school.

Entree vwo Eind lj 2 havo Eind vmbo-b/k/t/g	De leerling kan gesprekken voeren over alledaagse en niet-alledaagse onderwerpen uit dagelijks leven, werk en opleiding. De leerling kan uiting geven aan persoonlijke meningen, kan informatie uitwisselen over vertrouwde onderwerpen en gevoelens onder woorden brengen.
Eind onderbouw vwo Eind havo Streefniveau eind vmbo-t/g	De leerling kan op effectieve wijze deelnemen aan gesprekken over onderwerpen van maatschappelijke en beroepsmatige aard.

Didactische richtlijnen

Ook veel incidentele situaties lenen zich voor gesprekken met leerlingen. Als u ook deze situaties benut, kunt u de taalontwikkeling van de leerlingen optimaal stimuleren. Voorbeelden van incidentele situaties zijn het binnenkomen en weggaan, of een gesprekje in de pauze of tijdens de gymnastiekles. Op deze momenten kunt u echte interesse tonen in wat de leerling doet en zegt en daarop doorgaan of doorvragen. Zo daagt u de leerling uit om uitgebreid te vertellen over wat hem bezighoudt.

We geven hieronder een aantal richtlijnen waarmee u de gespreksvaardigheid van de leerlingen kunt stimuleren.

Richtlijn 1: Draag interessante onderwerpen aan.

Interessante onderwerpen motiveren de leerlingen om het gesprek te voeren en er een actieve bijdrage aan te leveren. Prikkel de nieuwsgierigheid van de leerlingen, bijvoorbeeld door een voorwerp mee te nemen waar zij de functie niet van kennen.

Richtlijn 2: Hanteer een doordachte samenstelling van tweetallen of groepjes.

Zet leerlingen bij elkaar die met elkaar in staat zijn een goed gesprek te voeren. Ken de leerlingen rollen toe of zorg dat ze die op een verstandige manier verdelen – denk aan die van de gespreksleider en de tijd- en procesbewaker – en zorg dat er in het groepje ideeënrijke kinderen zitten en kinderen die denken aan de praktische vertaling.

Richtlijn 3: Stel gespreksregels op die in de klas of tijdens een bepaalde werkvorm gelden.

Formuleer de regels waaraan een goed gesprek voldoet of geef de leerlingen een actieve rol in het bedenken en vaststellen van gespreksregels.

Richtlijn 4: Gebruik gevarieerde gespreksvormen.

Verschillende vormen van gesprekken hebben verschillende doelen en didactische mogelijkheden. Juist door variëteit te hanteren wordt de didactiek effectief. We bespreken hier *klassikale gesprekken*, *gesprekken in de kleine kring* en *tweetalgesprekken*. Bij al deze gespreksvormen kunt u achteraf zo nu en dan een *reflectiegesprek* met de leerlingen voeren.

Het doel van *klassikale gesprekken* is vaak kennisontwikkeling, bijvoorbeeld bij rekenen of zaakvakken. U kunt klassikale leergesprekken interactiever maken door uw interactievaardigheden toe te passen (zie hierna). Omdat de verwerving van kennis meestal centraal staat, creëert u

binnen het leergesprek ruimte voor zowel uitwisseling als leren. In de fase van uitwisseling geeft u de kinderen alle ruimte, zoals optimaal is voor taalverwerving. In de leerfase geeft u meer sturing om de kinderen aan te zetten tot nadenken over allerlei facetten van het leerdoel. In deze fase geeft u wel uitleg en instructie, maar geeft u ook ruimte voor eigen inbreng van de kinderen door middel van kritische vragen of tegenwerpingen. Dit prikkelt de leerlingen om actief na te denken en geeft ze de gelegenheid om zelf te bedenken hoe ze iets zullen verwoorden.

Een intentionele situatie voor het voeren van een gesprek is *interactie in de kleine kring*. Het gesprek vindt plaats in een gematigd heterogeen samengesteld groepje van vier à vijf kinderen. De leerlingen praten met elkaar over een betekenisvol en interessant onderwerp, dat door henzelf of door u is aangedragen. Concrete materialen kunnen het gesprek ondersteunen. Als er een probleem wordt aangesneden in het gesprek, prikkelt dit de leerlingen om na te denken en er met elkaar over van gedachten te wisselen. Het gesprek is geen leergesprek; het gesprek zelf is het hoofddoel en het uitwisselen van ideeën staat voorop. Er ontstaat zo een echt gesprek. In een echt gesprek is de leerling gemotiveerd en zal hij zijn uiterste best doen om zijn bedoeling over te brengen. Dit betekent ook dat het onderwerp na afloop van het gesprek niet volledig bekend en begrepen hoeft te zijn. Uw rol is vooral die van luisteraar: u zet de leerlingen aan tot nadenken en brengt alleen als dat nodig is een nieuw aspect van het onderwerp in.

Een *tweetalgesprek* biedt de kinderen de kans om veel mondelinge taal te gebruiken in een zinvolle uitwisseling met een klasgenoot. De kinderen zijn bovendien actief betrokken bij het leren, zodat ook leeropbrengsten verbeterd kunnen worden. Bepaal vooraf met welk doel u tweetalgesprekken wilt laten voeren: oriënteren op het thema, informatie verwerven of een probleem oplossen. Formuleer een opdracht voor het tweetalgesprek, zoals *hoe kun je het beste...; waarom deed de hoofdpersoon...; op welke manieren kun je...?* Leer de kinderen ook hoe ze kunnen reageren op de anderen, door het voor te doen, door instructie vooraf te geven, en door in een nabespreking ervaringen uit te wisselen. Voor de kinderen moet het duidelijk zijn dat ze aan een gezamenlijk doel werken en dat ze meer kunnen bereiken doordat ze samenwerken. Voordelen van een tweetalgesprek ten opzichte van een klassikaal gesprek zijn:

- *Bij tweetalgesprekken is steeds de helft van de leerlingen gelijktijdig aan het woord, terwijl er bij een klassikaal gesprek maar één leerling aan het woord is.*
- *Actief luisteren is noodzakelijk omdat iederéén een gesprek voert en daarin afwisselend luisteraar en spreker is.*
- *Leerlingen verwerken kennis beter omdat ze die in eigen woorden aan een ander uitleggen.*
- *Leerlingen doen kennis op doordat ze horen wat hun klasgenoot heeft gevonden.*
- *Leerlingen leren hoe ze hun eigen kennis kunnen vergelijken met nieuwe informatie en hoe ze verschillen kunnen bespreken.*

Met tweetalgesprekken kunnen leerlingen alvast oefenen hun bevindingen onder woorden te brengen, voordat ze op een later moment een mondelinge presentatie geven. Na een gesprek in de kleine kring of met de hele groep, kunt u zo nu en dan met enkele kinderen napraten over het gesprek als vorm van reflectie. In een reflectiegesprek komt aan de orde wat goed en minder goed ging in het gesprek en wat gesprekspatronen kunnen betekenen voor het gesprek. Bijvoorbeeld: elkaar aankijken is nodig omdat je graag wilt dat de anderen naar je luisteren. Stel samen met de leerlingen inhoudelijke criteria voor reflectie op. De reflecties zijn gericht op de volgende vragen:

- *Wat kan ik en wat moet ik leren?*
- *Wat kan ik als gesprekspartner en wat vind ik van gesprekken?*
- *Wat kan ik vertellen en wat vind ik van vertellen?*
- *Wat kan ik presenteren en wat vind ik van presenteren?*
- *Hoe kan ik samenwerken en hoe wil ik samenwerken?*
- *Wat moet ik leren en hoe moet ik leren?*

Voer niet na elk gesprek een reflectiegesprek, omdat de nadruk dan te veel wordt verschoven van de inhoud van het eigenlijke gesprek naar de reflectie.

Richtlijn 5: Zorg voor kwalitatief goed taalaanbod en passende feedback.

Leerlingen hebben taalaanbod van goede kwaliteit nodig, dat wil zeggen begrijpelijk en correct Nederlands. Pas uw taalgebruik aan op het niveau van de leerling: niet te moeilijk, maar zeker ook niet te gemakkelijk. Als het niveau van het taalaanbod net iets boven het taalniveau van de leerlingen ligt, is de taalverwerving optimaal. De kinderen leren dan steeds iets nieuws. Houd als leerkracht goed in de gaten of de leerlingen u begrijpen. In een grote groep kan bijvoorbeeld de instructie voor sommige leerlingen te moeilijk zijn. Deze leerlingen hebben naderhand extra uitleg op hun eigen niveau nodig in een kleine groep. Soms hebben leerlingen uw taalaanbod niet direct begrepen, maar doen ze na wat hun klasgenoten doen. Wees er daarom alert op of uw leerlingen uw uitleg werkelijk begrijpen. Veel herhalen en herhalen in andere woorden kan leerlingen helpen te begrijpen wat u zegt. Gegeven feedback kan ook dienen als (nieuw) begrijpelijk taalaanbod. Goede feedback geven bestaat *niet* uit het expliciet verbeteren van fouten. U kunt feedback geven door de leerling te prijzen wanneer hij iets goed zegt of door de taaluitingen van de leerling in gecorrigeerde of uitgebreide vorm te herhalen. De leerling leert zo zijn taal te verbeteren door impliciet corrigerende uitingen.

Richtlijn 6: Pas interactievaardigheden toe.

In de checklist bij dit subdomein ziet u dat u een belangrijke rol kunt spelen bij het stimuleren van gespreksvaardigheid. Door verschillende interactievaardigheden toe te passen, kunt u leerlingen uitdagen tot meer en langer praten. Dit stimuleert onder andere het gebruik van meer complexe taalfuncties.